

דברי תורה שי צבי חובת הלבבות מיוסד עפ"י ספה"ק

ויקרא

אך הנה מצוה עוד בחובות הלצבות (שער משנן הנפש, פרק ג, המשנן העשרים וארבעה)^א, כי המתגאה חושב שכבר השיג את שלימותו וצדוה, ואין לו מה להוסיף עוד. אבל מי שהוא שפל רוח, ממצונן תמיד על מה שהשיג בעבר, כדי להוסיף ולהרבות עליו, עכ"ל. ונמצא שאין אדם מוסיף על מדרגתו הקודמת, אלא לאחר שקנה נפש את מדת הענוה. ולפי זה גם תשובת הנדיקים על מעשיהם הטובים, שצאה על ידי תוספת הכרתם בצוראם, יכולה שמהיה רק צמי שהוא שפל רוח.

ובובן צוה היטב מה טעם נרמזה ענוותנותו של משה בפרשת הקרצנות דוקא, וגם מדוע דריש המדרש הכא שהיה משה צורח מן השררה, כי צא להורות שאף שהקרצנות ניתנו לכפרת עון, ומשה רבינו הרי לא חטא מעולם, אבל מאחר שהיה עניו ושפל רוח, וכדחויין ממה שצרח מן השררה, הרי ממילא היה שב תמיד על מעשיו הטובים שלא נעשו לדעתו כראוי, וממילא שייכת שפיר מצות הקרצנות גם לו, וכדברים האמורים.

והנה ידוע מה שפירש המהרש"א (מכות כג: ד"ה תרי"ג) אהא דליאת בגמרא (שבוין י"ג): 'נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נצרא יותר משנצרא'. פירוש, שצאו למנין המצוות, וראו שהלאוין הם יותר מהעשין, ועל כן הסכימו וגמרו לומר שיותר היה טוב לו שלא נצרא, כי הוא קרוב להפסד מחמת הלאוין שהם רבים, ורחוק לשכר מצד העשין שהם מועטים, עכ"ל. והקשו המפרשים, הא אין הקצ"ה צא בצרוניא עם צרוניא, ומדוע אפוא נתן תורה ומצוות לישראל, אם האדם קרוב לחטוא, ורחוק מלהשיג שלימותו.

וביאר רבינו הק"י ז"ע בדברי יואל (פרשת ויקהל, דף טז:), על פי מה דליאת בגמרא (יומא פ"ג): שעל ידי תשובה מאהבה זדונות נעשות לו זכויות. ואם כן ממילא כשצב מאהבה, מתרבים אצלו הזכויות יותר מהעבירות, ושוב נח לו שנצרא יותר משלא נצרא, עכ"ל.

ולבאורה עדיין קשה, דהא מינה צמי שהירצה לחטוא, וכאשר הוא שב בתשובה, הוא זוכה בזדונות רבים הנהפכים לו לזכויות. אבל לדיק גמור שלא חטא מעודו, מה איכא למימר. והלא ודאי לא יתכן לומר, דרשע גמור יהא נח לו שנצרא, ולדיק גמור יהא נח לו שלא נצרא, יציבא בארעא וגיורא צממי שמיא. אך לפי דברי החובות הלצבות האמורים אתי שפיר, שהרי גם לדיק גמור שלא חטא מעולם, שייכת צו מצוות התשובה על מעשיו הטובים שלא נעשו לדעתו כהוגן, וממילא מתרבים אצלו הזכויות יותר מהעוונות.

ובזה יש לפרש הא דדריש המדרש הכא בעניני קבלת התורה, וקאמר אלו ישראל שהקדימו עשייה לשמיעה. דלכאורה הרי ליכא עוזה צנתינת התורה, מאחר שהאדם קרוב לחטוא, מחמת הלאוין שהם מרובים. אך לאחר שלמדנו בפרשה זו, שמצוות הקרצנות שייכת גם אצל משה רבינו, לפי שדרך הנדיקים היא לשוץ בתשובה על מעשיהם הטובים שלא נעשו לדעתם כהוגן, הרי ממילא התרבו גם אצלם העשין מהלאוין, ושפיר ניתנה תורה לישראל.

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. וכתב צבעל הטורים: אל"ף דויקרא ועירא, שמשנה היה עניו, ולא רצה לכתוב אלף ויקר, כדרך שנאמר צבעלם, ואמר לו הקצ"ה לכתוב גם האל"ף, וכתבה קטנה, עכ"ל. ויש להצין מה טעם נרמזה ענוותנותו של משה בפרשת הקרצנות דוקא.

ב במדרש (פנחמנא, ח) איתא: זהו שאמר הכתוב (סהלס קג, ט) 'ברבו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. אלו ישראל שהקדימו עשייה לשמיעה, ע"כ. ולריך ציאר שייכות הך דרשא להכא.

ג עוד איתא במדרש (פנחמנא, א): זהו שאמר הכתוב (משלי כג, טג) 'גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד'. כל מי שרוהף אחר שררה, שררה ברחת ממנו. וכל מי שבורח משררה, שררה רודפת אחריו. משה ברח מן השררה, ורדפה אחריו וכו', ע"כ. וגם דרש זה לריך ציאר שייכות להכא.

ד עוד איתא במדרש (ילקוט, רמז תל"ג): אלעזר בן דהבאי אומר, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו. תלמוד לומר 'לאמר', לצורך ישראל היה מדבר עמו, ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו. דבר אחר, יכול לא היה מדבר עמו אלא לצורך הקהל, תלמוד לומר 'לאמר', מדבר היה עמו לצורך עצמו, ע"כ. ויש להצין סברת פלוגתתם.

ונראה בהקדם מה שכתב הרמב"ן (להן פסוק ט) בטעם הקרצנות, כי צוה השם שכאשר יחטא אדם יציא קרבן, וישרוף צאש הקרב והכליות והכרעים, ויזרוק הדם על המזבח, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ונפש, וראוי לו שיספך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכפר הקרבן הזה, שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, עכ"ל.

ולפי זה שפיר קאמר אלעזר בן דהבאי לצורך ישראל היה מדבר עמו, ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו. שהרי משה רבינו היה איש האלקים, ולא חטא מעולם, וכדאי לא היה ראוי שיספך דמו וישרף גופו חלילה, ואם כן לא נטוה מצוות הקרצנות אלא לצורך ישראל, ולא לצורך עצמו.

ברם כבר כתב בחובות הלצבות (שער עזרת האלקים, פרק ג)^א, כי לפי שהנדיקים מוסיפים מדי יום להכיר יותר את עוונות האלקים ואת גדולתו, לכן הם עושים בכל יום תשובה על המצוות שעשו אתמול, מחמת שלדעתם לא קיימו אותם צדחילו ורחימו כראוי, לפי מה שהוסיפו עתה להכיר את צוראם, עכ"ל.

ויתכן שזו היא סברת צר פלוגתיה של אלעזר בן דהבאי, שהיה מדבר עם משה גם לצורך עצמו, כי אף שודאי לא חטא חלילה משה בפועל, אבל ודאי היה גם הוא מתמרמר תמיד על מעשיו הטובים שלא נעשו לדעתו כראוי וכדרך הנדיקים, והיה מסכים שיספך גופו וישרף דמו לכפרה על כך, ואם כן שפיר נאמרה פרשת הקרצנות גם לצורך עצמו. [ועיין מה שציאר צוה בצרך משה (בפרשתן, עמוד טז). לרכו בקודש. ואנו ציארנו באופן אחר].

א) וזה לשונו: וכבר נאמר על קצת חפשיים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת חביתם בגדולת האלוקים בכל יום, וקצורים במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, עכ"ל.
ב) וזה לשונו: ואל תשיאך הגאווה, שתחשוב, שהביתך לא הוסיפה על מה שהיית עליו מנעוריה, ושמה שעבר בדתך בעת הנעורים לא יתכן להשתנות אצלך ולהיות כברי אצל דעתך, כי זה מפייתו היצר לך,

א) וזה לשונו: וכבר נאמר על קצת חפשיים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת חביתם בגדולת האלוקים בכל יום, וקצורים במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, עכ"ל.
ב) וזה לשונו: ואל תשיאך הגאווה, שתחשוב, שהביתך לא הוסיפה על מה שהיית עליו מנעוריה, ושמה שעבר בדתך בעת הנעורים לא יתכן להשתנות אצלך ולהיות כברי אצל דעתך, כי זה מפייתו היצר לך,